

Motivi za iseljenje mladih iz Republike Hrvatske

Slobođanac, Kristina

Undergraduate thesis / Završni rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:155287>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-18**

Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository](#)

zir.nsk.hr

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

Sveučilište u Zadru

Odjel za sociologiju

Preddiplomski sveučilišni studij sociologije (dvopredmetni)

Kristina Slobodanac

Motivi za iseljenje mladih iz Republike Hrvatske

Završni rad

Zadar, 2021.

Sveučilište u Zadru
Odjel za sociologiju
Preddiplomski sveučilišni studij sociologije (dvopredmetni)

Motivi za iseljenje mladih iz Republike Hrvatske

Završni rad

Student/ica:

Kristina Slobodanac

Mentor/ica:

doc. dr. sc. Željka Zdravković

Zadar, 2021.

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Kristina Slobodanac**, ovime izjavljujem da je moj **završni** rad pod naslovom **Motivi za iseljenje mladih iz Republike Hrvatske** rezultat mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mojega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mojega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, 1. listopada 2021.

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Cilj i svrha istraživanja.....	2
3. Teorijski okvir	2
3.1. Migracije	2
3.2. Tradicionalne perspektive međunarodnih migracija	3
3.2.1. Teorije potiskivanja- privlačenja	4
3.3. Nove perspektive međunarodnih migracija.....	4
3.4. Migracije u Republici Hrvatskoj	5
3.4.1. Obrazovanost stanovništva Republike Hrvatske	6
3.4.2. Zaposlenje - profesionalne aspiracije mladih Republike Hrvatske	7
4. Istraživačka pitanja i hipoteze	8
5. Metodologija istraživanja	9
6. Rezultati istraživanja	12
6.1. Deskriptivna analiza	12
6.2. Testiranje hipoteza	18
6.3. Rasprava.....	20
7. Zaključak.....	21
8. Prilozi	22
9. Literatura	31

Motivi za iseljavanje mladih iz Republike Hrvatske

Sažetak

Migracije hrvatskog stanovništva, posebice mladi ljudi problem je koji raste od 2014. godine. Sve veći broj mladih se odlučuje na iseljenje zbog općeg nezadovoljstva životom u Hrvatskoj, posebice nezaposlenošću, s druge strane, brojni poticajni razlozi za migraciju privlače jer garantiraju bolji životni standard. Ovo istraživanje provedeno je sa svrhom ispitivanja motiva koji su razlog za razmišljanje o odlasku te su rezultati pokazali da je daleko veći broj nezadovoljnih nego zadovoljnih mladih ljudi koji gotovo svakodnevno razmišljaju o odlasku. Negativan migracijski saldo iz godine u godinu osiromašuje Hrvatsku u brojim aspektima jer su imigranti mahom mladi ljudi do tridesete godine života zbog čega bi se ovom problemu trebalo posvetiti više pozornosti.

Ključne riječi: mladi, migracije, motivi odlaska

Motives for the emigration of young people from the Republic of Croatia

Abstract

Migration of the Croatian population, especially young people, has been a growing problem since 2014. An increasing number of young people decide to emigrate due to the general dissatisfaction with life in Croatia, especially unemployment, on the other hand, many incentive reasons for migration attract because they guarantee a better standard of living. This research was conducted with the purpose of examining the motives that are the reason for thinking about leaving and the results showed that there is a far higher number of dissatisfied than satisfied young people who think about leaving almost every day. The negative migration balance from year to year impoverishes Croatia in many respects because immigrants are mostly young people up to the age of 30, which is why more attention should be paid to this problem.

Key words: youth, migrations, motives for leaving

1. Uvod

Migracijski proces započeo je 2014. godine s migracijskim saldom - 10 220 i svoj vrhunac dostiže 2017. godine sa saldom migracije -31 799. Nezaposlenost koja gotovo da postaje trajno obilježje hrvatskog društva, zajedno s drugim indikatorima, postaje razlog velikog broja migracija posebice mladih ljudi. Od zaposlenih mladih ljudi, tri četvrtine je u privatnom sektoru, u struci ih je zaposleno manje od polovice, a nemaju ni trajan, siguran posao. Za tri sata duže koja prosječno odrade tjedno, a koja su nedopuštena zakonom propisanom normom, dobivaju 20% nižu plaću od prosječne plaće, stoga im nepovoljni financijski uvjeti onemogućavaju da se osamostale (Potočnik, Spajić Vrkaš, 2017). Situacija s mladim poljoprivrednicima nije ništa svjetlija. Nepovoljni uvjeti rada, male površine zemlje, niske otkupne cijene, niski državni poticaji i velika zastupljenost stranih poljoprivrednih proizvoda na tržištu čini male poljoprivrednike nekonkurentnim zbog čega ih se mnogo odluči na promjenu posla. Najveći migracijski val dogodio se upravo u slavonskim županijama koje imaju veću nezaposlenost od ostatka Hrvatske. Najvišu šansu zaposlenja imaju visokoobrazovani mladi, čije zaposlenje u struci ovisi o sektoru rada (Potočnik, Spajić Vrkaš, 2017). Nemogućnost pronalaska posla utječe na teritorijalnu mobilnost mladih koja ovisi o regionalnoj pripadnosti, tako mladi većih gradova, sela i cijele Dalmacije traže posao bliže mjestu stanovanja, dok bi mladi Istočne Hrvatske, ali i Središnje prihvatili posao bilo gdje. Ulaskom Hrvatske u Europsku uniju otvorile su se veće mogućnosti za pronalazak posla u drugim, razvijenim državama što je postala sve privlačnija opcija. Tako su mladi prepoznali potencijale koje donosi selidba u inozemstvo, od stjecanja financijske dobiti, ali i znanja i vještina. Problem nastaje što odlaskom mladih ljudi, posebno visokoobrazovanih, Hrvatska gubi mogućnosti za razvoj i napredak te u Hrvatskoj ostaje pretežito stara populacija. Odlaskom mladih pada i natalitet koji rezultira gašenjem škola, a time i manjim brojem zaposlenih. Po podacima DZZS (2019) broj upisane djece u osnovne škole od 2005./2006. do 2018./2019. je manji za 71 848 učenika. Najveći pad opet se dogodio u Osječko-baranjskoj županiji koja je pogođena velikom stopom iseljenja. Sve veća privlačnost koju mladi vide u iseljenju iz Hrvatske neprekidno raste, dok ju s druge strane naseljavaju migranti istočnih zemalja. Uzrok problema leži u politici koja je usmjerena na međustranačke konflikte te se ne bavi pitanjima razvoja i napretka zbog čega mladi ne vide svijetlu budućnost u svojoj Hrvatskoj.

2. Cilj i svrha istraživanja

Cilj istraživanja ovog završnog rada je uvidjeti razloge zbog kojih mladi ljudi napuštaju zemlju. Saznati u čemu leži njihovo nezadovoljstvo životom u Hrvatskoj i kakve su im profesionalne aspiracije. Na taj način istraživanje ima svrhu da osvijesti problem veličine migracija mladih i kao takvo može poslužiti kao osnova za opsežnije istraživanje s većim uzorkom koje bi potaknulo različita ministarstva da spriječe odlazak mladih ljudi i omoguće im bolje prilike u vlastitoj državi, kako bi se umanjile, ako ne i potpuno spriječile već dugotrajne posljedice migracija.

3. Teorijski okvir

3.1. Migracije

Migracija kao pojam označavala bi bilo koji oblik preseljenja s jednog mjesta na drugo, no odnosi se zapravo, u užem smislu, na trajne promjene boravišta, dok bi se privremene promjene nazivale cirkulacijom (Šverko, 2005). Migracije su ustaljen proces i događale su se tijekom povijesti jer ljudi su oduvijek tražili priliku za bolji život na drugim mjestima. Početkom 2000. godine oko 150 milijuna migranata je bilo u svijetu. Taj broj neprestano raste, tako da se 2018. godine podigao do 260 milijuna, a pretpostavke za 2050. godinu iznose 405 milijuna (World migration report, 2018). Prema Mesiću (2002) uz pojam migracija veže se pojava tzv. *lančanih migracija*, koju je moguće objasniti uz teoriju mreže (objašnjenu u nastavku) gdje migrant članove obitelji, prijatelje ili poznanike poziva za sobom te time jedna migracija veže drugu. Razvrstavanje oblika migracija moguće je klasificirati prema jednostavnim ili složenijim tipologijama. Najjednostavnija klasifikacija dijeli migracije na *prisilne* i *dobrovoljne* (Mesić, 2002). Ekološke katastrofe i rat primorale bi ljude na prisilne migracije, međutim za migraciju koja je potaknuta raznim motivima poput financijske situacije, političkih prilika, loših radnih uvjeta koji rezultiraju ukupnim nezadovoljstvom teško je razlučiti u kojoj mjeri je dobrovoljna, odnosno prisilna. U jednodimenzionalne, dvočlane podjele ulazile bi *ekonomske* i *ne-ekonomske* migracije, kao i *vanjske* i *unutarnje* koje se odnose na migracije preko državnih granica (Mesić, 2002). Takve međunarodne migracije Mikac i Dragović (2017) dijele u tri vrste. Prve bi bile zakonite migracije, zatim prisilne čiji najčešći uzrok je rat te nezakonite migracije u kojima se granica između država prelazi ilegalno. Zakonite tj. slobodne migracije su one gdje pojedinac po vlastitoj volji, u skladu sa zakonom mijenja državu prebivališta. Prisilne migracije su izazvane najčešće ratom, kada pojedinci masovno bježe zbog okolnosti nastalih u njihovoj državi, ali uključuju i

migracije zbog prirodnih katastrofa ili drugih ekstremnih uvjeta u državi. Nezakonite migracije odnose se na nedopušteni ulaz u drugu državu kao i boravak u istoj.

Migracijski tokovi u Europi potaknuti su potrebama razvijenih zemalja za obrazovanom, mladom, radnom snagom od koje će profitirati, ali i niže kvalificiranim radnicima za poslove za koje lokalno stanovništvo više nema interesa. Na taj način zapadne zemlje profitiraju zbog jeftine radne snage, a zemlje Istoka se zadovoljavaju bolje plaćenim poslovima od kojih mogu novac slati obiteljima (Spajić Vrkaš, Potočnik, 2017). Mladi ljudi, adolescenti, dvadesetogodišnjaci i mlađi tridesetogodišnjaci, spremniji su iskoristiti prednost novih prilika koje dolaze s migracijom te su fleksibilniji prilikom prilagodbe novoj sredini i situaciji. Stariji su s druge strane ograničeni socijalnim i ekonomskim vezama zbog čega se teže odlučuju za migracije (Mesić, 2002).

3.2. Tradicionalne perspektive međunarodnih migracija

Tradicionalne perspektive međunarodnih migracija, nazvane tako jer su njezini modeli stvoreni početkom 20. stoljeća, objašnjavaju migraciju procesom koji nastaje zbog ekonomske neravnoteže unutar neke zemlje, gdje migracija služi ponovnom uspostavljanju te ravnoteže. Milas (2002) među tradicionalne perspektive ubraja teoriju ravnoteže Harolda Soundersa, koja tvrdi da kada zahtjevi stanovništva neke zemlje postanu veći od postojećeg standarda života, dolazi do neravnoteže, a osoba koja ima diskrepanciju između toga dvoje potencijalni je migrant, zatim reviziju asimilacijskog modela Milona Gordona koji je asimilacijske procese objasnio na migrantima i to onima koji pripadaju manjinskim etničkim grupama u SAD-u. Nadalje teorije potiskivanja- privlačenja, (najpoznatija prema modelu E. Leeja koja je u nastavku detaljnije objašnjena), zatim neoklasične teorije među kojima se izdvaja neoklasična ekonomija razvijena poradi objašnjenja radnih migracija tijekom procesa industrijalizacije. Nakon nje nova ekonomija migracija, nastala 1980-ih, ali ostaje u tradicionalnim istraživačkim perspektivama zbog objašnjavanja migracija preko „zakona tržišta“ gdje migracije služe za ponovno uspostavljanje narušene društvene ravnoteže. Naposljetku teorija interakcijskog pomaka koja migraciju objašnjava kao društveni proces čiji sukob je interakcijski pomak.

3.2.1. Teorije potiskivanja- privlačenja

Različiti čimbenici mogu biti motivi za iseljavanje, drugi pak poput privlačne sile usmjeravaju migrante prema određenom odredištu. Takav model istraživanja migracija polazište je mnogim autorima za teorije migracija. Najpoznatija teorija potiskivanja-privlačenja, model je Everetta Leeja. On *potisne* tj. *push* faktore dijeli u četiri kategorije: promjene u prirodnom okruženju, čimbenike ekonomske naravi, političke čimbenike i socijalne čimbenike. *Privlačne* (*pull*) faktore također dijeli prema kategorijama, tako navodi bolje ekonomske mogućnosti u drugom mjestu, bolja naobrazba i uvjeti rada (koji su presudni za visokoobrazovane migrante), čist okoliš i bolji životni uvjeti te odlazak za nekim što pogoduje stvaranju mreža i emigracijskim valova (Mesić, 2002). Ni *push* ni *pull* razlozi neće pojedinca privući ili otjerati iz zemlje, ključni faktor zasigurno je subjektivni doživljaj i važnost koju pojedinac pridaje određenim faktorima. U istraživanju koje je provela Iva Šverko (2004) čak 75,3 posto studenata ima namjeru otići u inozemstvo i profesionalnu karijeru započeti van Hrvatske. Takva odluka proizlazi iz motivacije obrazovanih ljudi da ostvare svoje vrijednosti, a privučeni su višebrojnim privlačnim faktorima.

3.3. Nove perspektive međunarodnih migracija

Od 1970-ih nastaju novi pristupi istraživanja migracija koji svoje uporište imaju na kritici teorije ravnoteže. To su mahom konfliktni, protufunkcionalistički pristupi koji na migracije gledaju iz strukturalne perspektive. Mesić (2002) navodi da je teorijama zajedničko da međunarodne migracije vide kao rezultat djelovanja mehanizama kapitalističkog sistema koji uzrokuje nejednakosti i dominacije. Teorija „podklase“ tako upozorava da migranti zauzimaju samo dno na tržištu rada te tamo ostaju i na taj način formiraju poseban sloj tj. podklasu. Migrantski rad samo je jedan oblik prijenosa vrijednosti iz periferije u centar na što upozorava teorija „centra“ i „periferije“. Emigracije osiromašuju regiju koja zatim osnažuje tradicionalne strukture organizacije društva, nadajući se kako će tako uspjeti opstat, međutim time preostalo stanovništvo, barem one kreativnije, koji bi bili nositelji promjena, navode na emigraciju. Teorija segmentiranog tržišta rada motiv za migraciju vidi u potrebi za određenom vrstom radne snage. Kako bi se popunila mjesta na tržištu rada, koja domaće stanovništvo odbija, poslodavci su primorani privući strane radnike. Migranti su spremni zanemariti neprestični položaj jer takav posao vide kao sredstvo za ostvarenje financijskog cilja jer i male nadnice obično su višestruko veće nego što mi bile u zemlji iz koje dolaze, s druge strane svjesni su da ga mogu raditi privremeno. Međunarodne migracije Teorije svjetskog

sistema vide kao nužne u procesu kapitalističkog razvitka jer nekapitalistička zemljišna gospodarstva propadaju te migracije postaju egzistencijalni izlaz. Međutim, zašto se migracije nastavljaju i kada za njih nema prisilnih razloga objašnjava nam teorija mreža. Migracijske mreže objašnjavaju se kao veze bilo srodstvene prijateljske ili poznaničke koje su oblik društvenog kapitala, koji zatim pomaže migrantima tijekom međunarodnih migracija, snižavanjem troškova i rizika koji seljenje nosi. Stoga, preko mreža svi potencijalni migranti lakše ostvare međunarodnu migraciju. Tijekom vremena javile su se i institucije koje nude svoje usluge migrantima oko smještaja, zaposlenja, prelaska granice i slično, ali i humanitarne i crkvene udruge koje takve usluge nude dobrovoljno. Teorija kumulativne kauzalnosti primjenjiva je na različite situacije, primjerice ruralne sredine obično imaju male socijalne razlike, međutim migranti koji povećaju standarde obitelji izazivaju osjećaj relativne deprivacije kod nemigrantskih obitelji koje zatim teže poboljšati položaj. Tako se dohodak u zajednici kumulira i s druge strane izaziva ponovne migracije. Unaprjeđenje obrazovanja i školskog sustava u manje razvijenim mjestima, na taj način dovodi do toga da se mladi ljudi orijentiraju na migracije kako bi svoj kapital iskoristili u što produktivnijem radu vani (Mesić, 2002).

3.4. Migracije u Republici Hrvatskoj

Pogledamo li migracijske podatke za Hrvatsku, izrazito veliki skok odseljenih ljudi počeo je s 2014. godinom što je zasigurno povezano s pristupanjem Hrvatske Europskoj uniji i novim prilikama koje su tada stvorene. Dok je migracijski saldo 2013. godine iznosio -4 884, naredne godine broj je porastao na - 10 220.¹ Ništa pozitivnija slika nije se nastavila sve do 2018. godine. Broj odseljenih ljudi postepeno je rastao, migracijski saldo 2015. iznosio je - 17 945, 2016. godine broj se penje na -22 451, a 2017. godine dostiže svoj rekord sa -31 799. Naredna godina donosi nešto manji broj odseljenih, tako migracijski saldo iznosi - 13 486, da bi 2019. zbog velikog broja doseljenih (37 726 osoba) migracijski saldo bio - 2422.

Županije koje prednjače s brojem odseljenih osoba 2017. godine, koja je bila rekordna po broju odseljenih, su Požeško-slavonska u kojoj je doseljeno 166, a odseljeno 1564 osobe, zatim Brodsko-posavska kojoj je na doseljenih 348 osoba odselilo 3271 osoba tu su i ostale slavonske županije. Međutim, migracije nisu zahvatile samo Slavoniju, statistički podaci pokazuju kako je iz grada Zagreba 2017. godine odselilo 3201 osoba, a doseljeno 830. Sjevernije županije također su imale velik negativni migracijski saldo. Primjerice, u

¹ https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2015/07-01-02_01_2015.htm

Varaždinsku županiju doselilo je 343 osobe, a odselilo 1346 osoba, dok u Međimurskoj na 203 doseljene osobe, odselilo je 1187 osoba.²

3.4.1. Obrazovanost stanovništva Republike Hrvatske

Za zadovoljavanje životnog standarda i ostvarenje profesionalnih ciljeva, obrazovanje je najvažniji resurs koji osigurava kompetencije i vještine. Ono se smatra glavnim pokretačem društva kao i temeljem ljudskog razvoja (Galeković Krušlin, 2019). Istraživanje koje je provela Ilišin sa suradnicama 2013. godine donosi podatak kako je kao preferirani obrazovni put, neovisno o tome školuju li se još ili su završili školu, 77% mladih odabralo studij, u odnosu na strukovne škole koje je odabralo 23% mladih. Preferencije mladih su se ostvarile, s obzirom na podatak DZZS iz 2018. godine po kojemu je 33 241 studenata završilo studij.³ S druge strane od 41 259 učenika sa završenom srednjom školom, njih 9 526 ih je završilo neku vrstu strukovne škole.⁴

Stupanj obrazovanja mladih povezan je s radnim statusom njihovih roditelja. Tako su roditelji sa završenom četverogodišnjom srednjom školom u najvećoj mjeri u statusu zaposlenih roditelja, dok su nezaposleni najčešće oni s trogodišnjom srednjom školom. Poradi toga socioekonomski položaj obitelji čiji članovi imaju strukovno obrazovanje nije povoljan zbog suženih mogućnosti zaposlenja koje proizlaze zbog određene struke, ali isto tako zbog hrvatskog tržišta rada koje je ograničeno. Dakle, s porastom stupnja obrazovanja raste i stupanj zaposlenosti roditelja. Ukupno gledajući mladi imaju oko trećinu nezaposlenih majki i šestinu nezaposlenih roditelja, takva nestabilna financijska situacija može se reflektirati na životnim izborima mladih, njihovom školovanju, samim time zaposlenju kao i potragom za boljim životom odnosno migracijama (Potočnik, 2017).

Sustav visokog obrazovanja u Hrvatskoj susreće se s problemom nedostatnog financiranja. Iako se po političkim proklamacijama hrvatsko društvo razvija u smjeru društva znanja, istraživanje pokazuje da se na taj sektor ne gleda kao razvojni. Podaci iz 2015. pokazuju kako je europski prosjek, da se iz ukupnog javnog izdvajanja godišnje za visoko obrazovanje izdvoji 2,7%, međutim, Hrvatska se nalazi ispod europskog prosjeka izdvajajući 1,9% što je čini jednom od nižih u Europi. Mladi obrazovanje vide kao način za postizanje bolje plaćenog posla, napredovanja u karijeri, preduvjet za bolji životni standard i društvenu moć. Međutim, optimistična slika o vrijednosti obrazovanja mijenja se spoznajom da političke

²https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2020/07-01-02_01_2020.htm

³https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2019/08-01-06_01_2019.htm

⁴https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2019/08-01-03_01_2019.htm

elite koje „grade“ obrazovni sustav, same ne podržavaju njegovu moć. (Spajić Vrkaš, Potočnik, 2017).

Na takav način odnošenja prema obrazovanju, Hrvatska stvara obrazovni kadar za visoko razvijene zemlje što pridonosi njezinoj nerazvijenosti jer se akademski obrazovani pojedinci odlučuju zaposlenje potražiti u država koje će cijeliti njihovo znanje (Bjelajac, 2007). Intelektualce, znanstvenike i visokoobrazovane stručnjake se naziva ljudskim kapitalom jer su nositelji društvenog i privrednog razvoja svake zemlje. Zemlje u razvoju posebno trebaju vrhunske stručnjake kako bi povećali razvoj i standard. Zbog toga se ulaže u njihovo školovanje i profesionalno usavršavanje, međutim često takvi ljudi zaposlenje nađu u drugim zemljama što se naziva *odljev mozгова* (Šverko, 2004). On se objašnjava kao migracija stručnjaka, visokokvalificiranih radnika što je za nerazvijene zemlje gubitak ljudskog kapitala koji bi pridonio razvoju zemlje. Međutim, mobilnost visokokvalificiranih radnika odvija se i unutar zemalja razvijenog svijeta. *Profesionalni transitanti* su stručnjaci koje multinacionalne kompanije prebacuju u svoje ogranke u drugu zemlje. Takve migracije su privremene, međutim mogu imati značajan kulturni i ekonomski upliv na tu zemlju (Mesić, 2002).

3.4.2. Zaposlenje - profesionalne aspiracije mladih Republike Hrvatske

Prema autorima Rothwell, Herbert, Rothwell (2008) zaposlenje je objektivna mogućnost za dobivanje posla. U Hrvatskoj je 2018. godine bilo zaposleno 75,2 % visokoobrazovanih mladih ljudi od 20 do 34 godine. Njihove profesionalne aspiracije uvjetovane su mogućnostima za ostvarenje. Profesionalne aspiracije prema Metz i suradnicima (2009) definiraju se kao radne preferencije ili profesionalne mogućnosti koje bi bilo moguće postići u idealnim uvjetima. Na njih utječu različiti faktori, s jedne strane individualne karakteristike koje uključuju ciljeve pojedinca, a s druge vanjski faktori koji se odnose na uvjete na tržištu rada (Lent, Brown i Hackett, 2002). Profesionalne aspiracije Potočnjak i Spajić Vrkaš (2017) dijele u na tri dimenzije: prva *profesionalna afirmacija*, zatim *profesionalni prestiž* i *profesionalni komfor*. Takozvane *profesionalne afirmacije* odnose se na težnje za mogućnosti stalnog usavršavanja, poslovnih putovanja i rada u timovima. Druga dimenzija profesionalnih aspiracija *profesionalni prestiž* odnosi se na radna mjesta koja pojedincu omogućuju visoko cijenjen posao i brzu mogućnost napredovanja sve do upravljačkog položaja. Aspiracije za *profesionalnim komforom* imaju pojedinci koji traže siguran, dobro plaćen posao koji ujedno ostavlja dovoljno slobodnog vremena.

Visokoobrazovani pojedinci obično imaju profesionalne aspiracije koje teže zaposlenju u struci i dobro plaćenom poslu, međutim unatoč obrazovanju nemaju garanciju da će takav posao i dobiti, što mlade onda prema Ilišin (2013) navodi da su prilikom traženja posla prvotno motivirani financijskom sigurnošću koji posao nudi. Za razliku od starijih radnika mladi se teže priključuju tržištu rada te se nazivaju populacijom pod rizikom jer se pretpostavlja da će češće mijenjati poslove, kao i postajati prekarni radnici. Po nezaposlenosti mladih ljudi, Hrvatska se 2017. svrstala u sam vrh europske ljestvice, s velikim brojem mladih čija odluka je migracija u inozemstvo gdje zaposlenje pronalaze kao prekarni radnici. Od ukupnog broja mladih ljudi od 15 do 29 godina zaposlenih je samo 35,5 %. Rad u struci ne ostvaruje ni polovina njih (45%), a samo dijelom u struci radi 20,2%, dok ih je 34,7% zaposleno izvan struke. Prema objavljenom istraživanju Dunje Potočnik i Vedrane Spajić Vrkaš (2017) za plaću manju od 2 500 kuna radi 13% mladih koji imaju akademsko obrazovanje. Čak 50% onih sa završenom četverogodišnjom ili trogodišnjom srednjom školom nemaju plaću veću od 3 500 kn, a za isti iznos 50 sati radi čak 33% mladih osoba. Visoka nezaposlenost mladih gotovo da je konstantna u hrvatskom društvu, zbog čega umjesto „resursa“ mladi postaju društveni problem koji dodatno opterećuje rast i razvoj hrvatskog gospodarstva, a onda i društva u cjelini. (Potočnik, Spajić Vrkaš, 2017).

Nezaposlenost onemogućava mladima da se osamostale od obitelji i financijski isplaniraju budućnost što ih tjera u „začarani“ krug marginaliziranosti i siromaštva. Po istraživanju Dunje Potočnik i Vedrane Spajić Vrkaš (2017) osobe koje traže posao duže od godinu dana, pripadaju dugotrajno nezaposlenim osobama i takvih je 37,4% mladih. Europski prosjek iznosi 5,9%, a usporedbe radi, u Austriji i Njemačkoj svega je 1% dugotrajno nezaposlenih mladih. Kako bi se oslobodili socioekonomske ovisnosti nezaposleni mladi radili bi posao izvan struke u Hrvatskoj, 49 % njih bi se prijavilo za bilo koje radno mjesto, ali isto tako spremni su na migracije već zbog rješavanja problema koje stvara nezaposlenost.

4. Istraživačka pitanja i hipoteze

Vodeći se ciljem istraživanja i obrađenom literaturom u radu će biti odgovoreno na pitanja:

1. Kakva je povezanost obrazovanja, financijske situacije i radnog statusa mladih s njihovim razmišljanjem o odlasku?
2. Koliko zadovoljstvo različitim aspektima života u RH utječe na njihovu motivaciju za odlaskom?

Kako bi se odgovorilo na pitanja pomoću anketnog upitnika prikupljeni su podaci te testirane sljedeće hipoteze:

H1 Postoji povezanost između želje za odlaskom iz RH i stupnja obrazovanja mladih.

H2 Postoji povezanost između želje za odlaskom iz RH i mjesečnih prihoda kojima mladi raspolažu.

H3 Postoji povezanost između želje za odlaskom iz RH i veličine mjesta iz kojeg mladi dolaze.

H4 Mladi koji žele napredovati u karijeri češće se odlučuju za odlazak od mladih koji to nemaju za cilj.

Ova hipoteza dijelom je potaknuta istraživanjem Ive Šverko iz 2004. godine *Studentske namjere odlaska u inozemstvo: veličina potencijalnog „odljeva mozgova“ i njegove odrednice u 1995., 1997. i 2004. godini*. Istraživanje koje je uključilo studente zadnje godine fakulteta donijelo je rezultate da njih čak 75,3 posto razmišlja o napuštanju Hrvatske, 28 posto studenata napustilo bi Hrvatsku zbog napredovanja u karijeri, a 37,2 posto bi uz rad u struci htjeli dodatni oblik školovanja.

H5 Postoji povezanost između želje za odlaskom iz RH i stupnja zadovoljstva različitim aspektima života u Hrvatskoj.

H6 Postoje razlike u želji za odlaskom mladih iz RH s obzirom na njihov radni status.

5. Metodologija istraživanja

Provedeno je kvantitativno istraživanje, a podaci su prikupljeni pomoću *on-line* ankete postavljene u Facebook grupu „Idemo u Njemačku - narodna grupa“ u koju je 81. tisuća članova koji putem objava u grupi izmjenjuju informacije o uvjetima potrebnim za preseljenje i život u Njemačkoj. Anketa je u grupu bila postavljena od 28. veljače 2019. do 7. svibnja 2019. godine te su članovi grupe pozvani da se dobrovoljno odazovu anketi, čime se dobio neprobabilistički uzorak. U programu Statistica 13 obrađeni su dobiveni podaci. Sudjelovalo je 102 ispitanika od toga 46 muškaraca (45,1%) i 56 žena (54,9%), u rasponu od 18 do 30 godina, s prosječnom dobi od 24 godine ($M = 24,43$, $SD = 3,76$).

Anketni upitnik (Prilog 1) sastoji se od 3 cjeline. Prije samih pitanja u uvodnom dijelu ispitanicima je zagwarantirana anonimnost te objašnjena svrha same ankete, odnosno ispitivanje razloga zbog kojih se mladi odlučuju napustiti Hrvatsku. Prvi dio anketnog upitnika za cilj ima dobiti sociodemografske podatke o ispitanicima. U nastavku, drugi dio sadrži set pitanja koji se tiču namjere odlaska mladih ljudi. Od toga razmišljaju li o odlasku, imaju li plan, imaju li nekoga u zemlji gdje bi otišli, do pitanja gdje su postavljeni mogući motivi odlaska na koje ispitanici odgovaraju označavanjem od „uopće se ne odnosi na mene“ do „u potpunosti se odnosi na mene“. Treći dio upitnika odnosi se na njihovo zadovoljstvo životom u Hrvatskoj, profesionalne aspiracije i očekivanja u pogledu zaposlenja. Anketa završava sociodemografskim pitanjima koja se dotiču njihove privatnosti stoga su postavljena na kraju.

Kako bi bilo moguće provjeriti hipotezu 1: Postoji povezanost između želje za odlaskom iz RH i stupnja obrazovanja mladih bilo je potrebno saznati razinu obrazovanja ispitanika. Najviše ispitanika završilo je četverogodišnju strukovnu školu (33,33%), nešto manji postotak je onih sa završenim preddiplomskim studijem (26,47%), te diplomski studijem (16,66%). Ispitanika sa završenom gimnazijom je (12,74%), niži je postotak onih s trogodišnjom strukovnom školom 7,84%, a najmanje ispitanika ima magisterij (2,94%). Niti jedan ispitanik nema samo završenu osnovnu školu ili doktorat. Stupanj obrazovanja njihovih roditelja nije nam od ključne važnosti, ali može poslužiti radi detaljnijeg opisa ispitanika. Obitelj kao ishodište ima utjecaj na profesionalne rezultate pojedinca pomoću socijalnog i financijskog kapitala koji im je na raspolaganju. Obrazovanje roditelja utječe na distribuciju obrazovnih šansi djece kao i na njihove preferencije i ukuse. Socioekonomski položaj pokazuje nam društveni profil mladih ljudi, a komponenta socioekonomskog položaja je obrazovanje kako mladih tako i njihovih roditelja. (Ilišin i sur., 2013). U najvećoj mjeri, najviši stupanj obrazovanja koji su postigli roditelji ispitanika je četverogodišnja strukovna škola, 47 očeva (46,07%) i 53 majke (51,96%). Trogodišnju srednju školu završilo je 20,58% očeva i 15,68% majki. Zanimljiv je postotak roditelja koji imaju magisterij, čak 19,60% očeva i 11,76% majki. Nešto manje očeva ima završenu gimnaziju 3,92%, dok je majki sa završenom gimnazijom kao najvišim stupnjem obrazovanja 11,76%. Samo završenu osnovnu školu ima 5,88% očeva i 5,88% majki. S doktoratom je pak 1,96% očeva i 1,96% majki. Nekolicina ispitanika za stupanj obrazovanja oca je navela da ne zna koji je 1,96%, isto tako 0,98% ispitanika ne zna koji stupanj obrazovanja ima njihova majka.

Sociodemografska obilježja koja su također istražena ovim anketnim upitnikom su veličina mjesta u kojemu su odrasli, broj ljudi u kućanstvu, mjesečni prihodi kućanstva,

njihovi osobni prihodi, bračni status ispitanika, imaju li djece te govore li neki strani jezik i u kojoj mjeri. Najveći postotak ispitanika 30,39% dolazi iz mjesta koje ima manje od 5000 stanovnika što su uglavnom sela, zatim iz mjesta do 5001 do 10000 stanovnika je 20,58% ispitanika. Iz grada, odnosno mjesta od 20001 do 50000 stanovnika je 17,64% ispitanika. Mjesta koja imaju od 10001 do 20000 stanovnika mjesta su odrastanja za 14 ispitanika što je 13,72%. Preostali ispitanici dolaze iz većih gradova, njih 10,78% je iz mjesta koje ima od 50 001 do 100 000 stanovnika, a 6,86%, odnosno 7 ispitanika stanovalo je u gradu s više od 100000 ljudi.

Većina ispitanika njih 32 u kućanstvu broji 4 osobe(31,37%), zatim 5 osoba (22,54 %), 3 osobe u kućanstvu ima 13,72% ispitanika, 2 njih 10(9,80%). U kućanstvu sa 6 osoba živi 9 ispitanika što je 8,82%, više od 6 osoba je u 7,84% kućanstava, dok je onih koji žive sami najmanje, njih 6 (5,88%). Mjesečni prihodi kućanstava su raznoliki, a upravo oni su bitan indikator kvalitete života. „Niski prihodi obitelji i nemogućnost roditelja da pronađu ili zadrže posao ograničavaju ih u pristupu dobrima i uslugama za obitelj, što snižava kvalitetu života čitave obitelji, osobito djece i mladih“ (Potočnik, 2017). Do 2 000kn ima 1,96% kućanstava, od 2001 do 4000 njih 13,72%, od 4001 do 6 000kn 21,56%, od 6001 do 8000 kn je 28,43% kućanstava, od 8001 do 10000 kn je 13,72%, a preko 10000 kn ima 20,58% kućanstava. Zabrinjavajući podatak je da 35,29% ispitanika nema osobnih prihoda, najviše njih 22,54% ima prihode od 3001 do 5 000kn. Većina ispitanika, ako se gleda bračni status su samci, njih 45,09%, u vezi ih je 20,58%, udanih, odnosno oženjenih je 18,62%, u izvanbračnoj zajednici 9,80% dok je za bračni status 4 ispitanika (3,92%) navelo „ostalo“. 1,96% ih je razvedeno što je 2 ispitanika. Više od tri četvrtine ispitanika nema djece 81,37%. Ispitanici osim engleskog jezika kojeg 43,1% govori odlično, a 40,17% dosta dobro niti jedan drugi jezik ne govore na toj razini. Njemački jezik njih 43,1% govori slabo, dovoljno za sporazumijevanje dok ih 33,28% uopće ne govori njemački.

Obrada podataka uključila je analizu u programu Statistica 13. Obrada podataka je uključila metode deskriptivne statistike kako bi se dobile aritmetičke sredine, postoci i standardna devijacija. Također je proveden t-test, hi-kvadrat i analiza korelacije Razina rizika, prilikom utvrđivanja statističke značajnosti razlika, iznosi 5% ($p < 0,05$).

6. Rezultati istraživanja

6.1. Deskriptivna analiza

Rezultati istraživanja u prvom redu donose deskriptivne pokazatelje na pitanje jesu li ispitanici razmišljali o odlasku iz Republike Hrvatske posljednju godinu dana. Iz *Tablice 1* vidljivo je da 32,35% ispitanika o odlasku razmišlja ponekad, svaki dan njih 30,39%, često 28,43%. a samo 8,82% ne razmišlja uopće o odlasku iz Republike Hrvatske. *Tablica 2* donosi nam podatke o tome imaju li ispitanici konkretan plan za odlazak. Tako 35,29% ispitanika ima neke opcije za odlazak, 29,41% ispitanika ima konkretan plan dok 5,88% ne planira odlazak iz Hrvatske.

Tablica 1 Razmišljanje o odlasku

		N	%
Jeste li u prethodnih 12 mjeseci razmišljali o odlasku iz RH	Svaki dan	31	30,39%
	Često	29	28,43%
	Ponekad	33	32,35%
	Nikad	9	8,82%
	Bez odgovora	0	0,00%

Tablica 2 Plan za odlazak

Imate li konkretan plan za odlazak iz RH (tražite smještaj, posao...)	Bez odgovora	9	8,82%
	Imam konkretan plan	30	29,41%
	Imam neke opcije	36	35,29%
	Nemam plan	21	20,58%
	Ne planiram odlazak iz RH	6	5,88%

Iz drugog dijela anketnog upitnika koji za cilj ima saznati razloge odlaska mladih ljudi posebno se ističe pitanje „Koji su glavni motivi zbog kojih biste se iselili iz Hrvatske?“. Ispitanici su na ponuđene odgovore odgovarali označavanjem od „uopće se ne odnosi na mene“ što je u *Tablici 3* naznačenom brojem 1, „uglavnom se odnosi na mene“ brojem 2, „niti se odnosi niti se ne odnosi na mene“ brojem 3, „uglavnom se odnosi na mene“ brojem 4 i „u potpunosti se odnosi na mene“ brojem 5. U *Tablici 3* također su dani deskriptivni pokazatelji za svaki motiv zasebno. Najvišu vrijednost aritmetičkih sredina odgovora ispitanika bilježimo za motiv: *poboljšanje životnog standarda* gdje aritmetička sredina odgovora ispitanika iznosi

4,38 dok standardna devijacija iznosi 1,11, nadalje *bolje zaposlenje* gdje aritmetička sredina odgovora ispitanika iznosi 4,20 dok standardna devijacija iznosi 1,12.

Najnižu vrijednost aritmetičkih sredina bilježimo za pitanja: *razlozi obiteljske prirode* gdje aritmetička sredina odgovora ispitanika iznosi 2,28 dok standardna devijacija je 1,43, zatim *upoznavanje različitih ljudi* gdje je aritmetička sredina 3,21 a standardna devijacija iznosi 1,41.

Tablica 3 Motivi za iseljenje

	1	2	3	4	5	M	SD
Bolje zaposlenje	4,6%	8,0%	2,3%	33,3%	51,7%	4,20	1,12
Mogućnost izbora poslova	5,7%	6,9%	4,6%	32,2%	50,6%	4,15	1,16
Veća mogućnost za otpočinjanje vlastitog posla	14,9%	18,4%	17,2%	23,0%	26,4%	3,28	1,42
Loša politička situacija u Hrvatskoj	5,7%	8,0%	11,5%	17,2%	57,5%	4,13	1,24
Upoznavanje različitih ljudi	13,8%	21,8%	20,7%	17,2%	26,4%	3,21	1,41
Kvalitetnije obrazovanje	12,6%	27,6%	13,8%	17,2%	28,7%	3,22	1,44
Veća mogućnost napredovanja u karijeri	4,6%	4,6%	11,5%	31,0%	48,3%	4,14	1,09
Bolja zaštita ljudskih i manjinskih prava	14,9%	16,01%	12,6%	12,6%	43,7%	5,54	1,54
Veća ponuda aktivnosti za mlade	8,0%	19,5%	14,9%	20,7%	26,8%	3,59	1,37
Razlozi obiteljske prirode	44,8%	17,2%	14,9%	11,5%	11,5%	2,28	1,43
Bolja socijalna i zdravstvena skrb	19,5%	14,9%	12,6%	19,5%	33,3%	3,32	1,54
Bogatiji društveni život	13,8%	18,4%	20,7%	21,8%	25,3%	3,26	1,38
Poboljšanje životnog	5,7%	4,6%	1,1%	23,0%	65,5%	4,38	1,11

standarda							
-----------	--	--	--	--	--	--	--

*1- uopće se ne odnosi na mene, 2- uglavnom se odnosi na mene, 3- niti se odnosi niti se ne odnosi na mene, 4 - uglavnom se odnosi na mene, 5- u potpunosti se odnosi na mene

Iz *Tablice 4* očitava se da 25,5% ispitanika kao državu u koju bi najradije odselile ističe Njemačku, a zatim Irsku 16,7%. Prema Vlasti Ilišin i suradnicama (2013) mladi prvotno biraju razvijene europske zemlje, a osim toga privlačnije su im zemljopisno bliže zemlje zbog održavanja kontakta s obitelji i prijateljima. Čak 58,8% ispitanika ima osobu kojoj bi se obratila za pomoć u željenoj državi što je naznačeno u *Tablici 4*.

Tablica 4 Preferirana država za preseljenje

		N	%
Kamo biste najradije iselili	Bez odgovora	15	14,7%
	Australija	3	2,9%
	Austrija	8	7,8%
	Irska	17	16,7%
	Italija	5	4,9%
	Kanada	2	2,0%
	Negdje drugdje	5	4,9%
	Njemačka	26	25,5%
	SAD	3	2,9%
	Skandinavske zemlje	10	9,8%
	UK	8	7,8%

Tablica 5 Pomoć u državi preseljenja

		N	%
Kada razmišljate o odlasku imate li nekoga, u zemlji u koju planirate odseliti, kome biste se mogli obratiti za pomoć	Bez odgovora	15	14,7%
	Da	60	58,8%
	Ne	27	26,5%

Iz trećeg dijela anketnog upitnika deskriptivnom analizom je opisano zadovoljstvo ispitanika s različitim odrednicama života u Hrvatskoj. Ispitanici su označavali odgovore koji se u najvećoj mjeri odnose na njih. Odgovori su prikazani skalom od *jako nezadovoljan* označenog brojem 1 u *Tablici 6*, *uglavnom nezadovoljan* brojem 2, *niti zadovoljan niti nezadovoljan* brojem 3, *uglavnom zadovoljan* brojem 4 i *jako zadovoljan* brojem 5. Najveća vrijednost aritmetičke sredine 4,23, sa standardnom devijacijom 0,92, znači da su ispitanici

najviše zadovoljni *odnosom s prijateljima*, zatim *obiteljskim odnosima* ($M=4,16$, $SD=0,96$)
 Dok s druge strane najmanje su zadovoljni *političkom situacijom u zemlji* što se iščitava najnižom standardnom devijacijom koja iznosi 1,56, a standardna devijacija 1,10, nadalje *uvjetima rada* gdje aritmetička sredina odgovora ispitanika iznosi 2,27 dok standardna devijacija iznosi 1,14, zatim *mogućnošću zaposlenja u struci* ($M= 2,27$, $SD= 1,16$).

Tablica 6 Skala zadovoljstva

	1	2	3	4	5	M	SD
Uvjetima stanovanja	10,8%	19,6%	22,5%	33,3%	13,7%	3,20	1,22
Mjestom u kojem živite	10,8%	20,6%	18,6%	35,3%	14,7%	3,23	1,24
Financijskom situacijom	24,5%	35,3%	22,5%	13,7%	3,9%	2,37	1,12
Mogućnošću zaposlenja u struci	29,4%	35,3%	19,6%	9,8%	5,9%	2,27	1,16
Uvjetima rada	28,4%	36,3%	20,6%	8,8%	5,9%	2,27	1,14
Odnosima s prijateljima	2,9%	1,0%	12,7%	37,3%	46,1%	4,23	0,92
Obiteljskim odnosima	2,9%	2,0%	15,7%	35,3%	44,1%	4,16	0,96
Izlascima, druženjima	5,9%	5,9%	23,5%	38,2%	26,5%	3,740	1,10
Načinom provođenja slobodnog vremena	5,9%	12,7%	23,5%	40,2%	17,6%	3,51	1,11
Kulturnim sadržajima	11,8%	21,6%	41,2%	16,7%	8,8%	2,89	1,10
Političkom situacijom u zemlji	67,6%	19,6%	5,9%	2,9%	3,9%	1,56	1,01
Kvalitetom obrazovanja	16,7%	24,5%	22,5%	28,4%	7,8%	2,86	1,23
Zaštitom manjinskih i ljudskih prava	36,3%	15,7%	22,5%	19,6%	5,9%	2,43	1,32
Zdravstvenom i socijalnom skrbi u Hrvatskoj	30,4%	15,7%	21,6%	24,5%	7,8%	2,64	1,35

*1- jako nezadovoljan, 2- uglavnom nezadovoljan, 3- niti zadovoljan niti nezadovoljan, 4- uglavnom zadovoljan, 5- jako zadovoljan

Kakva očekivanja imaju mladi prilikom zaposlenja tj. što im je bitno prilikom prihvaćanja radnog mjesta te što misle koji faktori su bitni za pronalazak posla u Hrvatskoj prikazano je *Tablicom 7* i *Tablicom 8*. Na pitanje „U kojoj mjeri su po Vašem mišljenju ovi faktori važni za pronalaženje posla u RH?“ ispitanici su odgovarali odabiranjem ponuđenih odgovora koji su prikazani na skali *u potpunosti nevažno do u potpunosti važno*, (1 je *u potpunosti nevažno*, 2 *nevažno*, 3 *niti važno niti nevažno*, 4 *važno*, 5 *u potpunosti važno*) a na pitanje „U kojoj mjeri su Vam ovi čimbenici važni za prihvaćanje radnog mjesta?“ odabirali su 3 najvažnija čimbenika. Pitanja su dijelom napravljena po uzoru na anketna pitanja istraživanja koje su provele Vlasta Ilišin i suradnice (2013). Analiza je pokazala kako ispitanici smatraju da je *poznanstvo* najvažniji faktor za pronalazak posla u Hrvatskoj (M=4,12, SD=1,21), a *nešto drugo* smatraju najmanje bitnim (M=2,44, SD=1,13) po čemu bi sljedeći najmanje bitan faktor za pronalazak posla bila *stručnost* (M=3,14, SD=1,13). Od čimbenika važnih za prihvaćanje radnog mjesta, najvažniji im je *visina plaće* koju je odabralo 80,4% ispitanika.

Tablica 7 Faktori važni za pronalaženje posla

	1	2	3	4	5	M	SD
Poznanstva	8,8%	2,9%	5,9%	32,4%	50,0%	4,12	1,21
Stručnost	8,8%	20,6%	29,4%	30,4%	10,8%	3,14	1,13
Obrazovanje	5,9%	17,6%	36,3%	29,4%	10,8%	3,22	1,05
Političke veze	8,8%	5,9%	7,8%	29,4%	48,0%	4,02	1,27
Sreća	8,8%	9,8%	28,4%	33,3%	19,6%	3,45	1,17
Upornost	7,8%	11,8%	29,4%	27,5%	23,5%	3,47	1,20
Radno iskustvo	4,9%	16,7%	21,6%	33,3%	23,5%	3,54	1,17
Nešto drugo	26,5%	21,6%	39,2%	6,9%	5,9%	2,44	1,13

* 1- u potpunosti nevažno, 2- nevažno, 3- niti važno niti nevažno, 4- važno, 5- u potpunosti važno

Tablica 8 Čimbenici važni za prihvaćanje radnog mjesta

		N	%
Visina plaće	da	82	80,4%
	ne	20	19,6%
Sigurnost radnog mjesta	da	52	51,0%

	ne	52	49,0%
Ugodno radno okruženje	da	52	51,0%
	ne	52	49,0%
Mogućnost napredovanja	da	60	58,8%
	ne	42	41,2%
Posao u struci	da	34	33,3%
	ne	68	66,7%
Kreativnost u poslu	da	22	21,6%
	ne	80	78,4%
Nešto drugo	da	1	1,0%
	ne	101	99,0%

Tablicom 9 dani su postoci ispitanika o tome jesu li i kako zaposleni, ako jesu rade li u struci te jeli bi pristali u Hrvatskoj raditi posao koji je niže rangiran od njihove struke. Podaci pokazuju da je najveći postotak onih koji su zaposleni na puno radno vrijeme njih 29,4%, 26,5% ispitanika ne radi i nije prijavljeno na Zavodu za zapošljavanje, samo 26,5% ispitanika radi u struci, a 30,4% bi pristalo raditi niže rangiran posao u Hrvatskoj od onog za koji su se školovali.

Tablica 9

		N	%
Jeste li trenutno zaposleni	Da, radim preko student servisa	8	7,8%
	Ne radim i nisam prijavljen na Zavodu za zapošljavanje	27	26,5%
	Ne radim, prijavljen sam na Zavodu za zapošljavanje i primam naknadu	3	2,9%
	Ne radim, prijavljen sam na Zavodu za zapošljavanje, ali ne primam naknadu	6	5,9%
	Radim „na crno“	6	5,9%
	Radim samo tijekom sezone	19	18,6%
	Samostalan rad/slobodna profesija	1	1,0%

	Zaposlen na puno radno vrijeme	30	29,4%
	Zaposlen na skraćeno radno vrijeme	2	2,0%
Ako radite, radite li u struci za koju ste se školovali	Bez odgovora	28	27,5%
	Da	27	26,5%
	Ne	47	46,1%
Biste li pristali raditi posao niže rangiran od Vaš struke, u Hrvatskoj	Da	31	30,4%
	Da, ali samo u srodnim zanimanjima	23	22,5%
	Ne	17	16,7%
	Nisam siguran	31	30,4%

6.2. Testiranje hipoteza

Da bi se odgovorilo na istraživačka pitanja osim deskriptivnih pokazatelja potrebno je ispitati hipoteze. Hipoteza 1 pretpostavlja da će postojati povezanost između stupnja obrazovanja koji su ispitanici postigli i želje za odlaskom iz Hrvatske. Za ispitivanje ove hipoteze korištena je varijabla koja ispituje jesu li ispitanici kroz posljednjih godinu dana razmišljali o odlasku iz Republike Hrvatske i varijabla koja ispituje koliki stupanj obrazovanja su postigli te je napravljena analiza korelacije. Izračunati Spearmanovog koeficijenta korelacije pokazuje da ne postoji statistički značajna povezanost između stupnja obrazovanja i razmišljanja o odlasku ($\rho = -0,05, p > 0,05$) pa se odbacuje postavljena hipoteza. Analiza korelacije provedena je također za hipotezu 2, kako bi se pokazala statistička povezanost razmišljanja o odlasku s mjesečnim prihodima mladih, kao i za hipotezu 3 koja pretpostavlja povezanost želje za odlaskom i veličine mjesta iz kojeg dolaze. Rezultati ($\rho = -0,163, p = 0,102$) pokazuju da nema statističke značajne povezanosti razmišljanja o odlasku s prihodima kućanstava ispitanika, tj. mjesečnim prihodima mladih, čime se odbacuje hipoteza 2. Međutim, postoji pozitivna statistički značajna povezanost između razmišljanja o odlasku s veličinom mjesta u kojemu su odrasli ispitanici ($\rho = 0,259, p = 0,009$).

Sljedeća hipoteza ispituje povezanost motiva koji utječu na odlazak s razmišljanjem o odlasku. Korelacijskom analizom ispitana je povezanost svih trinaest motiva koji su mogući uzrok migracije mladih ljudi s njihovim razmišljanjem o odlasku prethodnih dvanaest mjeseci. Hipotezom 4 pretpostavljena je razlika u razmišljanju o odlasku s obzirom na želju napretka u karijeri. Rezultati pokazuju ($\rho = 0,485, p = 0,000$) da postoji pozitivna statistički značajna povezanost između razmišljanja o odlasku te napretka u karijeri. Što bi značilo da

oni koji češće razmišljaju o odlasku iz RH češće navode da bi se iselili zbog želje da napreduju u karijeri ($\rho=0,485$, $p=0,00$). Uvid u korelacijsku matricu pokazuje povezanost gotovo svih motiva koji bi bili razlog iseljenja s razmišljanjem o odlasku. Spearmanov koeficijenti korelacije primjerice za bolje zaposlenje ima rezultat $\rho= 0,291$, $p=0,006$, loša politička situacija u Hrvatskoj $\rho= 0,450$, $p= 0,000$, kvalitetnije obrazovanje $\rho= 0,365$, $p= 0,001$, poboljšanje životnog standarda $\rho= 0,470$, $p=0, 000$. Jedini motiv kod kojega ne postoji statistički značajna povezanost ($\rho= 0,169$, $p= 0,117$) s razmišljanjem o odlasku su razlozi obiteljske prirode, odnosno razmišljanje o odlasku nije povezano s razlozima obiteljske prirode.

Hipoteza 5 pretpostavlja povezanost između želje za odlaskom i zadovoljstvom različitim aspektima života u Hrvatskoj. U sklopu hipoteze provjerena je i povezanost razine zadovoljstva u Hrvatskoj s razmišljanjima o odlasku. Neparametrijskim, Spearmanovim koeficijentom korelacije pokazuje kako uz razinu rizika od 5% ($p<0,05$) postoji negativna povezanost između varijabli koje se odnose na zadovoljstvo i razmišljanje o odlasku. Od četrnaest tvrdnji koje se odnose na razinu zadovoljstva, samo tri nemaju statistički značajnu povezanost s razmišljanjem o odlasku, to su odnos s prijateljima ($\rho= -0,158$), obiteljski odnosi ($\rho= -0,046$) te način provođenja slobodnog vremena ($\rho= -0,13$).

Posljednja, hipoteza 6 pretpostavlja da radni status mladih utječe na njihovu želju za odlaskom. Ova pretpostavka ispitana je hi kvadratom. Rezultati hi kvadrat testa pokazuju da ne postoji statistički značajna povezanost između radnog statusa i razmišljanja o odlasku iz zemlje ($\chi^2=11,6$, $df= 6$, $p>0,05$). Također se željelo provjeriti jesu li mladi koji nisu zaposleni skloniji pristajati na prihvaćanje niže rangiranih poslova od njihove struke za razliku od mladih koji su zaposleni. Ova pretpostavka ispitana je, također hi kvadratom. Odabirom varijable *zaposlenost* i varijable *rad niži rang Pearson Chi-square* pokazuje da ne postoji statistički značajna povezanost između varijabli ($\chi^2=5,725$, $df= 6$, $p= 0,455$). Na temelju rezultata vidljivo je da ispitanici koji trenutno rade, također radili bi poslove koji su niže rangirani od njihove struke što pokazuje postotak od 42,40%, dok je postotak onih koji ne rade, a radili bi u poslovima niže rangiranim od njihove struke samo 22,20%. Od onih koji rade samo tijekom sezone ili na crno 27,30% je onih koji bi radili posao niže rangiran od njihove struke. U srodnim poslovima njihovoj struci radilo bi 12,10% ispitanika koji trenutno rade, 25% je onih koji ne rade, a radili bi poslove u srodnim zanimanjima, a najviše 30,30% onih koji bi radili u srodnim zanimanjima su ispitanici koji rade samo tijekom sezone ili na

crno. Od zaposlenih ispitanika 18,20% ih ne bi radilo poslove niže od njihove struke, 16,70% onih koji trenutno nisu zaposleni, a 15,20% je onih ispitanika koji rade samo tijekom sezone ili na crno, a ne bi radili niže rangirane poslove od njihove struke. 27,30% ispitanika koji trenutno rade nisu sigurni bi li radili niže rangiran posao, onih koji ne rade s istom nesigurnošću je 36,10%, a 27,30% onih koji rade sezonski ili na crno, a nisu sigurni bi li radili niže rangiran posao.

6.3. Rasprava

Rezultate istraživanja, a ujedno odgovori na istraživačka pitanja raspravljani su u narednom tekstu. Istražiti kakva je i postoji li uopće povezanost obrazovnog, financijskog i radnog statusa mladih s njihovim razmišljanjem o odlasku saznalo se provjerom postavljenih hipoteza. Rezultati pokazuju kako ne postoji razlika između želje za odlaskom iz RH s obzirom na stupanj obrazovanja koji su ispitanici postigli ($r=-0,05$, $p>0,05$). Mjesečni prihodi kućanstva također nemaju toliko utjecaj na želju za odlaskom tj. statistički značajnu povezanost ($r= -0,163$, $p=0,102$) čime je odbačena i hipoteza 2, ali veličina mjesta u kojoj su ispitanici odrasli statistički značajno utječe na njihovo razmišljanje o odlasku ($r= 0,259$, $p= 0.009$) što potvrđuje hipotezu 3. Hipoteza 4 također je potvrđena jer je dokazana pozitivna povezanost između želje za napretkom u karijeri i razmišljanja o odlasku ($r=0,485$, $p=0,000$). Koliko je zadovoljstvo životom u RH povezano s razmišljanjem o odlasku iz iste potvrđeno je provjerom hipoteze 5 čiji rezultati imaju negativnu povezanost. Motivi koji imaju statistički značajnu povezanost s razmišljanjem o odlasku su sljedeći *bolje zaposlenje, mogućnost izbora poslova, veća mogućnost za otpočinjanje vlastitog posla, loša politička situacija u Hrvatskoj, upoznavanje različitih ljudi, kvalitetnije obrazovanje, veća mogućnost napredovanja u karijeri, bolja zaštita ljudskih i manjinskih prava, veća ponuda aktivnosti za mlade, bolja socijalna i zdravstvena skrb, bogatiji društveni život i poboljšanje životnog standarda*. Sve su to razlozi koji u većoj ili manjoj mjeri utječu na odluku mladih. Od svih ponuđenih motiva, jedino *razlozi obiteljske prirode, odnosi s prijateljima i način provođenja slobodnog vremena* nemaju statistički značajnu povezanost s razmišljanjem o odlasku. Na što prvotno ukazuju deskriptivni podaci kojima je vidljivo nezadovoljstvo u gotovo svim segmentima života mladih ljudi osim u odnosima s prijateljima, obitelji i načinom na koji provode slobodno vrijeme. Posebno se nezadovoljni političkom situacijom ($M= 1,56$, $SD=1,01$), uvjetima rada ($M=2,27$, $SD=1,14$) te mogućnošću za zaposlenje u struci ($M= 2,27$, $SD=1,16$), a zatim su ista nezadovoljstva pokazala korelaciju sa razmišljanjem o odlasku. Hipoteza 6 pretpostavila je

povezanost radnog statusa i želje za odlaskom, nakon provjere Hi kvadrat testom ($\chi^2=11,6$, $df= 6$, $p>0,05$) rezultati ne pokazuju statistički značajnu povezanost. U sklopu iste hipoteze provjereno je bi li mladi koji nisu zaposleni pristali raditi niže rangiran posao od zaposlenih. Međutim, odbačena je hipoteza jer nema statistički značajne razlike između zaposlenih i nezaposlenih mladi s obzirom na odluku pristanka rada u niže rangiranom sektoru ($\chi^2=5,725$, $df= 6$, $p= 0,455$). Postotak od 42,40% mladih ljudi koji su zaposleni, a pristali bi raditi niže rangiran posao u državi iseljenja ukazuje na činjenicu da nisu ograničeni u pogledu zaposlenja. Deskriptivni pokazatelji donijeli su nam podatke o tome što im je važno prilikom prihvaćanja radnog mjesta gdje *visina plaće* se pokazala najbitnijim čimbenikom za 80, 4% ispitanika, a nakon nje *mogućnost napredovanja u karijeri* sa 58,8%.

7. Zaključak

Veliki migracijski saldo Hrvatska doživljava 2014. godine kada započinje val migracije koji će eskalirati 2017 godine s migracijskim saldom - 31 799. Podaci Državnog zavoda za statistiku pokazuju kako se među migriranim stanovništvom nalazi veliki broj mladih ljudi koji napušta Hrvatsku. Osim smanjenja broja stanovništva, smanjuje se razvijenost i napredak zemlje za koji su mahom zaslužni mladi, obrazovani ljudi. Njihova migracija izaziva fenomen zvan „odljev mozgova“ jer akademski obrazovani stručnjaci svoje znanje iskorištavaju u svrhu razvoja druge zemlje. Istraživanje je potaknuto odlaskom brojnih mladih ljudi na koje su opet utjecali *pull* faktori drugih zemalja, posebice Njemačke u koju je 2018. godine emigriralo 55% mladih ljudi od 15 do 29 godina. Neki od *pull* faktora su bolji životni standard, mogućnost bržeg zaposlenja, veći izbor poslova kao i veća mogućnost za otpočinjavanje vlastitog posla, kvalitetnije obrazovanje i bolja zdravstvena zaštita. Hrvatska nije ponudila razloge mladim za ostanak već je više *push* faktora zbog kojih mladi razmišljaju o odlasku poput političke situacije, velikog broja nezaposlenih mladih, teškom mogućnošću za zaposlenje u struci, uvjetima rada, ali i mišljenjem kako za pronalazak posla veću ulogu imaju poznanstva i političke veze nego stručnost i obrazovanje za koje bi bilo zanimljivo provesti istraživanje.

U konačnici može se zaključiti kako je široki spektar broja motiva zbog kojih mladi razmišljaju o odlasku, nego li onih zbog kojih se odlučuju na ostanak. Takva situacija nazaduje napretku Hrvatske zbog čega su prijeko potrebne reforme prvenstveno u pogledu zaposlenja kako bi se mladima dala prilika za mogućnost razvoja u njihovoj zemlji.

8. Prilozi

Prilog 1: Anketa

Istraživanje o motivima mladih za odlazak iz Hrvatske

Poštovani,

Ako ste mladi između 18 i 30 godina, pozivamo Vas na sudjelovanje u istraživanju o razlozima odlaska mladih iz Hrvatske. Istraživanje se provodi u svrhu završnog rada na Odjelu za sociologiju, na Sveučilištu u Zadru. Sudjelovanje je anonimno te nitko neće doznati odgovore koje ste nam Vi dali, stoga Vas molimo da iskreno odgovarate na postavljena pitanja. Za ispunjavanje će Vam trebati oko 15 minuta. Unaprijed Vam se zahvaljujem na suradnji!

1. Koliko godina imate?

2. Spol:

- Muški
- Ženski

3. Živate li trenutno u Hrvatskoj

- Da
- Ne

4. Županija iz koje dolazite?
(Upišite ime županije)

5. Koji su razlozi zbog kojih ste se učlanili u ovu grupu?

Označite odgovore koji se odnose na vas.

- Informiranje o radnim mjestima
- Sklapanje prijateljstava
- Informiranje o pronalaženju smještaja
- Informiranje o dozvolama potrebnim za preseljenje
- Informiranje o postupku priznavanja diplome u drugoj državi
- Nešto drugo:

6. Jeste li u prethodnih 12 mjeseci razmišljali o odlasku iz RH?

- Svaki dan
- često
- Ponekad
- Nikad

7. Imate li konkretan plan za odlazak iz RH (tražite smještaj, posao...)?

- Imam konkretan plan
- Imam neke opcije
- Nemam plan
- Ne planiram odlazak iz RH

8. Koji su glavni motivi zbog kojih biste se iselili iz Hrvatske?

	Uopće se ne odnosi na mene	Uglavnom se ne odnosi na mene	Niti se odnosi niti se ne odnosi na mene	Uglavnom se odnosi na mene	U potpunosti se odnosi na mene
Bolje zaposlenje					
Mogućnost izbora poslova					
Veća mogućnost za otpočinjanje vlastitog posla					
Loša politička situacija u Hrvatskoj					
Upoznavanje različitih ljudi					
Kvalitetnije obrazovanje					
Veća mogućnost napredovanja u karijeri					
Bolja zaštita ljudskih i manjinskih prava					
Veća ponuda aktivnosti za mlade					

Razlozi obiteljske prirode

Bolja socijalna i zdravstvena skrb

Bogatiji društveni život

Poboljšanje životnog standarda

9. Kamo biste najradije iselili?

- Italija
- Njemačka
- Austrija
- Irska
- UK
- Australija
- Kanada
- SAD
- Skandinavske zemlje
- Negdje drugdje

10. Biste li pristali raditi posao niže rangiran od Vaše struke ako se odselite?

- Ne
- Nisam siguran
- Da, ali samo u srodnim poslovima
- Da

11. Kada razmišljate o odlasku imate li nekoga, u zemlji u koju planirate odseliti, kome biste se mogli obratiti za pomoć?

- Da
- Ne

12. Tko je ta osoba?

Moguće više odgovora.

- Poznanik
- Prijatelj
- Član uže obitelji
- Član šire obitelji

- Netko drugi

13. Procijenite bi li vas Vaša obitelj podržala u odluci da se odselite iz RH?

- Da, podržali bi me
- Nisam siguran
- Ne, ne bi me podržali
- Inzistirali bi da ostanem u RH

14. U kojoj mjeri su po Vašem mišljenju ovi faktori važni za pronalaženje posla u RH?

	U potpunosti nevažno	Nevažno	Niti važno niti nevažno	Važno	U potpunosti važno
Poznanstva					
Stručnost					
Obrazovanje					
Političke veze					
Sreća					
Upornost					
Radno iskustvo					
Nešto drugo					

15. U kojoj mjeri su Vam ovi čimbenici važni za prihvaćanje radnog mjesta?
Odaberite 3 najvažnija čimbenika.

- Visina plaće
- Sigurnost radnog mjesta
- Ugodno radno okruženje
- Mogućnost napredovanja
- Posao u struci
- Kreativnost u poslu
- Nešto drugo

16. Pročitajte svaku tvrdnju i odaberite odgovor koji najbolje opisuje Vaše zadovoljstvo životom u Hrvatskoj. Koliko ste zadovoljni:

	Jako nezadovoljan	Uglavnom nezadovoljan	Niti zadovoljan niti	Uglavnom zadovoljan	Jako zadovoljan

nezadovoljan

Uvjetima
stanovanja

Mjestom u
kojem živite

Financijskom
situacijom

Mogućnošću
zaposlenja u
struci

Uvjetima rada

Odnosom s
prijateljima

Obiteljskim
odnosima

Izlascima,
druženjima

Načinom
provođenja
slobodnog
vremena

Kulturnim
sadržajima

Političkom
situacijom u
zemlji

Kvalitetom
obrazovanja

Zaštitom
ljudskim i
manjinskih
prava

Zdravstvenom
i socijalnom
skrbi u
Hrvatskoj

17. Jeste li ikada živjeli izvan Hrvatske?

- Da
- Ne

18. Koji je glavni razlog zbog kojeg ste živjeli izvan Hrvatske?

- Zbog posla
- Obrazovanja
- Želje za istraživanjem drugih kultura
- Kao dijete, roditelji su mi živjeli izvan RH

19. Najduži boravak trajao je:

- Do 3 mjeseca
- Od 3 do 6 mjeseci
- Od 6 mjeseci do godinu dana
- Od 1 godine do 3 godine
- Više od 3 godine

20. Jeste li trenutno zaposleni?

- Zaposlen na puno radno vrijeme
- Zaposlen na skraćeno radno vrijeme
- Samostalan rad/slobodna profesija
- Da, radim preko student servisa
- Da, kao pripravnik
- Radim „na crno“
- Radim samo tijekom sezone
- Ne radim, prijavljen sam na Zavodu za zapošljavanje i primam naknadu
- Ne radim, prijavljen sam na Zavodu za zapošljavanje, ali ne primam naknadu
- Ne radim i nisam prijavljen na Zavodu za zapošljavanje

21. Ako radite, radite li u struci za koju ste se školovali

- Da
- Ne

22. Biste li pristali raditi posao niže rangiran od Vaš struke, u Hrvatskoj?

- Ne
- Nisam siguran

- Da, ali samo u srodnim zanimanjima
- Da

23. Najveći stupanj obrazovanja koji ste postigli?

- Osnovna škola
- Trogodišnja srednja škola
- Četverogodišnja strukovna škola
- Gimnazija
- Preddiplomski studij
- Diplomski studij
- Magisterij
- Doktorat

24. Najviši stupanj obrazovanja koji je postigla Vaša majka?

- Osnovna škola
- Trogodišnja srednja škola
- Četverogodišnja strukovna škola
- Gimnazija
- Magisterij
- Doktorat
- Ne znam

25. Najviši stupanj obrazovanja koji je postigao Vaš otac?

- Osnovna škola
- Trogodišnja srednja škola
- Četverogodišnja strukovna škola
- Gimnazija
- Magisterij
- Doktorat
- Ne znam

26. Veličina mjesta u kojemu ste odrasli do 15-e godine života:

- Manje od 5 000 stanovnika
- Od 5 001 do 10 000 stanovnika
- Od 10 001 do 20 000 stanovnika
- Od 20 001 do 50 000 stanovnika

- Od 50 001 do 100 000 stanovnika
- Više od 100 000 stanovnika

27. Koliko ukupno osoba (uključujući Vas) živi u Vašem kućanstvu?

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5
- 6
- više od 6 osoba

28. Koji je Vaš bračni status?

- Samac
- U vezi, ali ne živimo zajedno
- Udana/oženjen
- Izvanbračna zajednica
- Razveden
- Ostalo

29. Imate li djece?

- Da
- Ne

30. Kolika su mjesečna primanja Vašeg kućanstva?

- Do 2 000 kn
- Od 2 001 kn do 4 000 kn
- Od 4 001 kn do 6 000 kn
- Od 6 001 kn do 8 000 kn
- Od 8 001 kn do 10 000 kn
- Više od 10 000 kn

31. Koliko su iznosili Vaši osobni prihodi prošli mjesec?

- Bez osobnih prihoda
- Do 1 000 kn

- Od 1 001 kn do 3 000 kn
- Od 3 001 kn do 5 000 kn
- Od 5 001 kn do 8 000 kn
- Više od 8 000kn

32. Molimo Vas da nam kažete govorite li neki strani jezik i koliko dobro.

	Ne govorim	Slabo, dovoljno za osnovno sporazumijevanje	Dosta dobro	Odlično
Engleski				
Njemački				
Francuski				
Španjolski				
Talijanski				
Neki drugi				

9. Literatura

- Bjelajac, Slobodan (2007). „Hrvatski „Braindrain“, *Informatologija*, 40 (4): 314 - 316.
- Ilišin, Vlasta, Bouillet, Dejana, Gvozdanović, Anja, Potočnik, Dunja (2013). Mladi u vremenu krize: prvo istraživanje IDIZ-a i Zaklade Friedrich Ebert o mladima. Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu.
- Ilišin, Vlasta, Spajić Vrkaš, Vedrana (2017). *Generacija osujećenih: mladi u Hrvatskoj na početku 21. stoljeća*, Institut za društvena istraživanja u Zagrebu
- Jurić, Tado (2018). *Iseljavanje Hrvata u Njemačku – Gubimo li Hrvatsku?*, Zagreb
- Lent, Robert W., Brown, Steven D., Hackett, Gail (2002). „Social Cognitive Career Theory“, u: Brown, Daune i suradnici (ur.). *Career choice and development*. San Francisco, Jossey Bass, str. 255-311.
- Mesić, Milan (2002). *Međunarodne migracije: tokovi i teorije*, Zagreb: Societas
- Metz, A. J., Fouad, Nadya, Ihle-Helledy, Kris (2009). „Career Aspirations and Expectations of College Students: Demographic and Labor Market Comparisons“, *Journal of Career Assessment*, 17(2): 155-171.
- Mikac, Robert, Dragović, Filip (2017). „Masovne migracije: izazovi, posljedice i put naprijed“, *Forum za sigurnosne studije*, 1 (1): 130-152.
- Potočnik Dunja, Spajić Vrkaš Vedrana (2017). „Sudjelovanje na tržištu rada i prostorna mobilnost“. u: Ilišin Vlasta, Spajić Vrkaš (ur): *Generacija osujećenih. Mladi u Hrvatskoj na početku 21. Stoljeća*. Institut za društvena istraživanja u Zagrebu 2017.
- Rothwell, Andrew, Herbert, Ian i Rothwell, Frances (2008), „Samopojmljiva zapošljivost: konstrukcija i početno validacija ljestvice za sveučilišne studente“ URL: https://www.researchgate.net/publication/223858759_Self-perceived_employability_Construction_and_initial_validation_of_a_scale_for_university_students
- Šverko, Iva (2005). „Studentske namjere odlaska u inozemstvo: veličina potencijalnog „odljeva mozgova“ i njegove odrednice u 1995., 1997. i 2004. godini“, *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, 14 (6): 1149-1174.
- Vukorepa, Ivana (2018). „Migracije i pravo na rad u Europskoj uniji“, *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, 68 (1):85-120.

internetski izvori:

Državni zavod za statistiku

Migracija stanovništva Republike Hrvatske u 2017.

URL: https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2018/07-01-02_01_2018.htm (22. 09. 2020.)

Migracija stanovništva Republike Hrvatske u 2019.

URL: https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2020/07-01-02_01_2020.htm (23. 09. 2020.)

Srednje škole: kraj šk.g. 2017./2018. i početak šk. g. 2018./2019.

URL: https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2019/08-01-03_01_2019.htm (25. 09. 2020.)

Studenti koji su diplomirali/završili sveučilišni ili stručni studij u 2018.

URL: https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2019/08-01-06_01_2019.htm (25. 09. 2020.)

World migration report 2017.

URL: https://www.iom.int/sites/default/files/country/docs/china/r5_world_migration_report_2018_en.pdf (23. 09. 2020.)